

ELS ANTICS PONTS DE GIRONA

Tot el que hom pugui dir sobre els efectes de las pluges en els rius de Girona, resulta sempre d'actualitat. I probablement ho era fins i tot per a la Girona romana, perquè per molt enrera que mirem sempre anem descobrint la preocupació de la ciutat per la crescuda de les aigües i el seu poder destructor, Julià de Chía, historiador dels aiguats gironins, arribà fins a explicar el de l'any 1367.¹ Les nostres recerques ens permeten, per ara, de veure el que succeïa ja mig segle abans.

Girona, el segle XIV, era una ciutat relativament petita i els seus problemes urbanístics devien quedar força reduïts. Però un dels que periòdicament es deixaven sentir més era el de la pluja. Closa la ciutat dintre les muralles, que pràcticament la separaven de tots els rius, sembla que no estava massa exposada a l'entrada de l'aigua pels carrers i les cases, si bé no gosaríem tampoc afirmar-ho amb certesa. La muralla s'interposava entre la ciutat i l'Onyar, i tancava també pel barri de Sant Feliu, no gaire lluny del Galligans. El Mercadal, una extensió d'hortes amb una església i uns grups d'edificacions isolades, devia ser el terreny més perjudicat, com també els ravals de Sant Pere, Pedret i el Pont Major.

Més que les catàstrofes purament domèstiques, el que sembla inquietar sobre tot els jurats de Girona és la destrucció de les vies de comunicació causada pels temporals. Els ponts i els camins que conduïen a la ciutat ben sovint en sofrien les conseqüències. Això, a part de les repercussions sobre la vida ciutadana, comportava unes despeses que no sempre el municipi estava en condicions de sostenir. Els seus planys s'elevaven cap a les autoritats del país i els mateixos reis acabaven per prestar-hi oïda i els concedien facilitats per tal d'obtenir diners i reparar els desperfectes.

Una de les disposicions generals més antigues que hem pogut conèixer és la de Pere III, del 19 de març de 1337, per la qual donava als jurats la facultat de cobrar drets de barra, pontatge i peatge

¹ J. DE CHÍA, *Inundaciones de Gerona*, Girona 1861.

a tots els vianants que entressin o sortissin de Girona, mentre durés la reparació de les vies obstruïdes; i amb llibertat per a tornarlos a imposar sempre que fos necessari.²

El 1377, les pluges feren desviar el curs del Ter i el Mercadal es trobà en greu perill. Fou el duc de Girona, l'infant Joan, qui ordenà que fossin fetes rescloses i es fes tornar l'aigua al seu lloc. Haurien de pagar talles tots els que transitessin per aquells paratges. Al cap de cinc anys havia mort un dels dos oficials reials encarregats d'organitzar l'obra, i el seu company tenia altres ocupacions; l'infant en nomenà altres dos, aprovant, però, tot el que havien fet els primers.³

El dret de barra esdevingué un fet de costum y fou objecte de diverses ordinacions reials. El rei Martí, el 1405, concedí que l'imposessin a Girona i el seu terme per deu anys, amb possibilitat de vendre'l o arrendar-lo. Havien de pagar-lo tots els transeünts que arribessin a la ciutat. La meitat del que en cobressin, els jurats havien d'emprar-la en reparació i construcció de ponts i camins, i l'altra meitat en altres necessitats de la ciutat mateixa, sense haver-ne de retre compte al rei ni als seus oficials. Quedaven exempts de pagar el dret els membres de la cort més propers al rei: família, domèstics, etc. Aquesta disposició, el 1409, fou prorrogada per altres deu anys, a comptar des de la fi dels deu primers fixats.⁴

Ferran I, el 19 de febrer de 1416, concedí una altra pròrroga que duraria a beneplàcit reial, gairebé tant com dir per temps indefinit.⁵ Diu Girbal que al carrer de Pedret el rei hi feia cobrar dret de barra per un privilegi del 21 de març de 1420, prorrogat per trenta anys, per la reina, el 22 d'agost de 1448 i confirmat encara pel mateix rei el 12 de maig de 1451; sempre destinat a reparació de camins i ponts destruïts pel riu.⁶ De fet, i potser a part de l'esmentat privilegi, la reina Maria, vist el que havia succeït amb les inundacions del 1421 als pobles veïns, tingué por del que pogués passar,

² ACA (=Arxiu de la Corona d'Aragó), C (=Cancelleria), registre 861, f. 191.

³ ACA, C, r. 1797, f. 104 v.

⁴ ACA, C, r. 2200, f. 190; r. 2206, f. 131 v.

⁵ ACA, C, r. 2395, f. 191 v.; AMG (=Arxiu Municipal de Girona), pergami 198; publicat per L. BATLLE, *Diplomatario gerundense de Fernando de Antequera*, ANALES DEL INSTITUTO DE ESTUDIOS GERUNDENSES, XIV, Girona 1960, p. 33, doc. 16.

⁶ E. C. GIRBAL, *Guía-Cicerone de la inmortal Gerona*, Girona 1866, p. 123.

en casos successius, als ponts nou i vell de la ciutat i, el 20 de març de 1422, ordenà la imposició de talles destinades a obres de defensa.⁷ El rei, el primer d'agost de 1424, donà llicència als jurats i als obrers del pont Major per a cobrar, durant deu anys, dos diners per cada home a cavall i un diner per cada home a peu i per cada animal, carregat o no, que hi haguessin de passar.⁸ Pel que fa a les confirmacions, hem pogut constatar que la del 12 de maig de 1451, feta per la reina, feia referència, efectivament, a una seva anterior concessió del dret de pontatge per trenta anys, la qual prorrogava per trenta anys més.⁹

Una nova concessió de barra devia haver estat feta el 8 de novembre de 1424, sense que en coneguem el termini fixat; per tal com Alfons el Magnànim, el 1427, permetia als jurats que, quan el dit termini acabés, prorroguessin l'exacció del dret per altres quinze anys.¹⁰ Es veu que les inundacions tardorals del 1424 havien fet alguna destrossa considerable. Per la banda del Ter solien quedar uns terrenys d'alluvió. La reina Maria n'havia cedit la meitat a la ciutat; l'altra meitat la cedí el rei, possiblement per tal de procurar alguna defensa, ja que temien que una part de la ciutat fos derruïda per la corrosió de les terres durant els aiguats.¹¹

Vers les darreries del segle XIV, el Mercadal ja s'havia anat poblant i havia anat adquirint la categoria de barri, mereixedor de ser protegit amb una muralla, la qual, després de rodejar-lo per les hortes, resseguia també la riba de l'Onyar com la de la ciutat vella.¹² Un dels edificis més importants del Mercadal era, sens dubte, el convent de Sant Francesc, que devia datar ja del segle XIII. Comunicava amb la ciutat per mitjà d'un pont que, segons alguns autors,

⁷ ACA, C, r. 3119, f. 183.

⁸ ACA, C, r. 2593, f. 95v.

⁹ ACA, C, r. 3153, f. 107.

¹⁰ ACA, C, r. 2594, f. 70.

¹¹ ACA, C, r. 2591, f. 183 v.; AMG, Llibre Verd, f. 404 v.; i perg. 209, publicat per L. BATLLE, *Diplomatario gerundense de Alfonso el Magnánimo*, ANALES DEL I. E. G., XI, Girona 1957, p. 36, doc. 11. La concessió de la reina (Maella, 6-IX-1423): AMG, Llibre Verd, f. 405; i perg. 207, publicat per L. BATLLE, op. cit., pàgina 32, doc. 8.

¹² Sobre la construcció de la muralla del Mercadal: ACA, C, r. 1244, f. 6,7; r. 1249, f. 32. I també: J. M. MADURELL, *Las obras de las murallas de Gerona 1362-1685*, ANALES DEL I. E. G., XVII, Girona 1964-65.

havien fet construir els frares.¹³ Es probable que fos, en aquella època, l'únic pont sobre l'Onyar i, quasi certament, devia ser de fusta. Roig Jalpí diu que, el segle XVII, efectivament, hi havia encara només aquest pont, a part d'algunes palanques. Però el pont, llavors, era de pedra i, segons ell, fou edificat pels frares després del 1285.¹⁴ El cas és que, el 1311, les pluges i el riu mateix se'l van endur. Els prohoms de Girona deien que havia estat destruït «el pont de la ciutat» —i això també fa pensar que no n'hi havia cap més, almenys que fos digne d'aquest nom—, i que havia quedat interceptat el pas de la ciutat a la casa dels Frares Menors i al Mercadal. Per a reparar-lo obtingueren una ordre de Jaume II per la qual els jueus, que també utilitzaven el pont, serien obligats a contribuir amb impositcions. El municipi havia ideat encara un altre mitjà de reconstrucció: destinaria a l'obra del pont els béns que havien quedat vacants quan, pel setge dels francesos —cal pensar que parlaven de l'any 1285— molts gironins fugiren i ho abandonaren tot. Altres gironins s'havien apoderat d'aquells béns i estaven obligats a restituir-los. Per tant, amb l'ajuda d'una altra ordre reial, haurien de fer-ho sense més dilació.¹⁵

Tenim notícia, per Julià de Chía, d'un fet espectacular que segurament no cal isolar dels costums d'aquelles centúries. Pel pont, evidentment reconstruït, passà, el 12 de maig de 1330, la comitiva que acompanyà, des de la torre de Berenguer de Riera, prop de la cèquia Monar, fins a la Catedral, dos presoners il·lustres que foren exposats a la vergonya pública: Pere de Sant Climent, ex-veguer, i el seu sotsveguer Francesc de Valls, acusats d'haver tingut presos a la mateixa torre l'abat i el cambrer del monestir de Sant Feliu de Guíxols, per una qüestió entre la jurisdicció eclesiàstica i la civil.¹⁶

Pel desembre del 1345, el procurador reial de la governació de rona concedí als jurats, en emfiteusi, els arenys de l'Onyar per a l'ús de la ciutat, amb impossibilitat de construir-hi cases, botigues, etc. Els arenys es calculaven, a una i altra banda del riu, des del mo-

¹³ GIRBAL, *op. cit.*, 29.

¹⁴ J. G. ROIG JALPÍ, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de Gerona*, Girona 1678, pp. 194, 361; GIRBAL, *op. cit.*, 28, diu també que data dels començaments del segle XIV.

¹⁵ ACA, C, r. 148, f. 145 v., dos documents. V. Apèndix I i II.

¹⁶ J. DE CHÍA, *Bandos y bandoleros en Gerona*, I, Girona 1888, p. 72.

nestir del Carme i des de la font de l'hospital nou, respectivament, fins al pont de fusta del Mercadal, a l'extrem oriental del qual hi havia una casa de Ramon Massot; i des del dit pont, fins al Ter i al Galligans.¹⁷ Sens dubte el pont de referència havia de ser el de Sant Francesc. Aquest establiment, confirmat seguidament per Pere III, seguia encara en vigor el 1484, quan l'infant Enric, lloctinent reial a Catalunya, n'ordenava l'observança.¹⁸

Mentrestant, el pont havia continuat com a principal via de comunicació ciutadana sobre el riu. Els aiguats, amb freqüència hi causaven estralls. Pel del 24 de setembre de 1678, el nivell de l'aigua sobrepassà els dos arcs laterals i es perderen els extrems de les baranes; així mateix foren quasi coberts els arcs el 1732.¹⁹

Entre altres fets que havien tingut el pont com a escenari, cal recordar l'entrada del duc de Lorena, el 1469, després de la capitulació de Girona. Muntat a cavall passà per la porta del Mercadal, travessà el pont i s'encaminà a la Catedral, on havia de rebre les claus de la ciutat i de la Força.²⁰ En aquesta època, probablement, el pont ja era de pedra. No tenim notícies de la seva construcció, que, segons que sembla, cal atribuir als frares. Diuen que era estret com tots els ponts medievals.²¹ A un dels extrems hi havia una torre de defensa; havia contingut un nínxol amb una imatge, de pedra, de Nostra Senyora del Coll, la qual imatge es conservava encara a les darreries del segle passat.²² Al cim de la torre hi exposaven les testes dels ajusticiats; així succeí amb la de Joan Gascó de Gelada, el 1514.²³ En ocasions solemnes, a la torre hi onejava una bandera. Així ho testimonien els comptes del clavari menor de la ciutat, pel novembre i desembre del 1633, segons els quals fou pagada al sastre Jeroni Garcés la confecció de la bandera per a la torre del pont de

¹⁷ ACA, C, r. 879, f. 56 v. El monestir del Carme era a l'extrem meridional de la muralla, a l'entrada de l'actual carrer del Carme. L'Hospital nou era el de Santa Caterina, del segle XIII. Tots dos foren destruïts el 1653.

¹⁸ ACA, C, r. 3858, f. 112.

¹⁹ CHÍA, *Inundaciones*, 13, 14, 21.

²⁰ CHÍA, *Bandos*, II, 282.

²¹ J. BOTET I SISÓ, *Provincia de Gerona* (Geografia General de Catalunya, dirigida por F. Carreras Candi, sense data), p. 189; J. PLA CARGOL, *Gerona Histórica*, Girona 1962, p. 149.

²² GIRBAL, *op. cit.*, 29.

²³ CHÍA, *Bandos*, III, 430.

Sant Francesc. Hi entraren dues canes de tela verda, i un pintor anomenat Francesc cobrà una lliura i quatre sous per pintar-la —ignorem quin motiu hi pintaria, possiblement l'escut de la ciutat. De la mateixa època, 1630, data l'obra destructora d'uns malfactors, els quals, de nit, es dedicaren a treure pedres de la barana del pont, per una llargada de més de tres canes; els jurats acordaren la denúncia dels delinqüents a les autoritats ciutadanes i ordenaren la seva busca i captura per tal de castigar-los.²⁴ L'aspecte de l'antic pont de pedra amb la seva torre el veiem encara reproduït en alguns vells gravats.²⁵

No cal que en deturem massa en la construcció del nou pont de pedra, dedicat a Isabel II. La seva història és suficientment coneguda. Fou projectat el 1849; derrocat el vell pont, començaren les obres, que quedaren interrompudes entre el 1850 y el 1854, i pogué ser finalment inaugurat el 29 de juny de 1856.²⁶

L'origen dels altres ponts de la ciutat antiga sobre l'Onyar hem de cercar-lo en senzilles palanques de fusta, de bastant difícil localització. El conegut popularment com a pont de la Pescateria, dit també, segons Botet, de les Palanques Vermelles, comunica la Rambla amb la zona on hi hagué, fins a fa, relativament, pocs anys, el mercat del peix o «Pescaries Noves».²⁷ Hi ha també notícia d'un antic pont que anava des del portal de Bonaventura, a la plaça de les Cols —és a dir, la Rambla—, fins a la placeta del Mercadal. Els autors no s'han atrevit a identificar-lo amb el primer, perquè desconeixen la situació d'aquest portal. Certament no disposem de dades que ens ho permetin, però de bon grat avançaríem una hipòtesi: Si es tractava d'un portal de la muralla que tancava la plaça de les Cols per la banda del riu i d'ell n'havia sortit un pont que conduïa al Mercadal, difícilment, en època posterior, hom hauria deixat d'aprofitar

²⁴ AMG, Manual d'Acords, 1633, ff. 142, 148, 163. - Id., 1630, f. 118 v. Aquestes notícies i d'altres sobre el mateix pont ens han estat gentilment facilitades per l'arxiver gironí Sr. Lluís Batlle i Prats, al qual manifestem el nostre agraïment més sincer.

²⁵ N. BLANCH E ILLA, *Gerona Històrico Monumental*, Girona 1853, entre pp. 144 i 145; BOTET, *op. cit.*, 191; PLA, *Gerona Popular*, reproduïx una litografia de F. X. Parcerisa.

²⁶ A més de l'Acta de la inauguració, d'autor anònim, publicada a Girona, impremta de Grases, 1856, en parlen, entre altres: GIRBAL, *op. cit.*, 29; BOTET, *op. cit.* 189; PLA, *Gerona Històrica*, 299, 310-312.

²⁷ BOTET, *op. cit.*, 190.

aquella obertura per a fer-ne una altra a poca distància. I no pensaríem tampoc que l'edificació d'una peixateria nova, a un cert temps, hagués promogut la construcció d'un pont que hi facilités l'accés; més aviat, sembla que hom havia de construir la peixateria al final d'un pont ja existent, com per a situar-la en un lloc cèntric i força transitat. Deixem, però, els interrogants allà on eren i continuem la història.

El peix, el segle XIV, arribava a Girona des de Palamós, principalment, i era venut a la peixateria antiga, dins la ciutat vella; un carrer n'ha conservat el nom. Arnau Des-Llor, administrador de les rendes del bisbat, obtingué dels oficials reials el monopoli de fer-lo vendre exclusivament a les taules que ell tenia a l'areny abans de la prohibició d'ocupar-lo. Els jurats de la ciutat protestaren del perjudici que en rebien i el permís de Des-Llor fou revocat pel rei, el 18 de setembre de 1337, el qual deixà al lliure albir dels interessats el vendre peix a la peixateria antiga o a la nova, és a dir, a la de l'areny.²⁸ No coneixem tampoc el lloc exacte d'aquest nou mercat del peix, i no ho aclareix prou un document posterior que relaciona el mercat amb un pont. El 1338 havia estat fet un pont de fusta —que, segons els historiadors, hauríem de considerar realment una palanca— el qual anava des de prop de la peixateria nova fins al poble nou de vora l'Onyar —és a dir, probablement el Mercadal—. Tres habitants d'aquest poble s'havien queixat perquè l'aigua destruï el pont i no sabien qui havia de fer-se càrrec de la reparació. Pere III, el 3 de desembre de 1339, manà al batlle de Girona que elegís dos o tres homes per a tal finalitat i que imposés la talla als que, com a interessats en l'ús del pont, era lògic que paguessin; i això es fes sempre que tornessin les inundacions.²⁹ En un altre document del 1377, referent a l'establiment d'una carnisseria prop de la muralla nova vers l'Onyar, es fa esment de l'antiga carnisseria, que era dintre la ciutat, prop del lloc «on hi ha ara la pescateria».³⁰ Per tant, doncs, aquesta deu ser la peixateria nova. D'altres, però, devien succeir-la, ja que Girbal assenyala una construcció de peixateria el 1595 i la que ell anomena moderna, al Pes de la Palla, des del 1738.³¹

²⁸ ACA, C, r. 862, f. 34.

²⁹ ACA, C, r. 1112, f. 135; V. Apèndix III.

³⁰ ACA, C, r. 1764, f. 186.

³¹ GIRBAL, *op. cit.*, 33.

El pont del portal de Bonaventura se l'endugué l'Onyar el 10 d'octubre de 1445.³² La meitat del pont de les Palanques Vermelles, possible successor seu, desaparegué amb l'aiguat del 23 de desembre de 1840.³³ Més tard fou reconstruït, amb les baranes de ferro que encara subsisteixen.

El tercer dels ponts antics seria l'antecessor del de Sant Agustí. El mateix aiguat del 1339 que ja hem esmentat destruï un pont que anava des del portal d'en Pelegrí fins a l'horta de Figueroles. D'una manera semblant a la de l'altre pont, el rei ordenà que fos reconstruït a càrrec dels ciutadans, dels forans que l'utilitzaven i també dels jueus.³⁴ Creiem que l'horta de Figueroles devia arribar vora el cap del pont actual. El portal d'en Pelegrí, com el de Bonaventura, podia ser portal de la muralla o potser entrada d'una casa propera a l'extrem del pont. Retrobem aquest nom a les ordinacions municipals del 1358. El batlle general de Catalunya havia decidit que la venda de fruites i verdures fos feta als carrers i a la plaça —versemblantment la de les Cols— des del pont del Mercadal fins al pont d'en Cardonet i el portal d'en Pelegrí. El primer dels ponts, podem suposar que era el de Sant Francesc. El segon és el que ara considerem, i que devia anomenar-se d'en Cardonet per la proximitat de la casa d'aquest personatge.³⁵ Val a dir que en aquella ocasió els jurats tornaren a sentir-se perjudicats i el rei revocà l'ordre del batlle general.³⁶

Els capítols que disposaven, el 2 de novembre de 1368, la construcció de la muralla del Mercadal la feien arribar fins al cap del pont d'en Cardonet després de tancar la zona de les hortes. I allà s'hi havia de fer una torre.³⁷ I una altra referència a aquesta muralla, que per la vora del riu aniria des del camí barcelonès fins a la casa que fou d'en Cardonet, ens faria pensar que la casa estava si-

³² CHÍA, *Inundaciones*, 2; BOTET, *op. cit.*, 247; PLA, *Gerona Histórica*, 109.

³³ CHÍA, *Inundaciones*, 42.

³⁴ ACA, C, r. 1112, f. 130; V. Apèndix IV.

³⁵ Es conegut un Pere de Cardonets, que el 1332, i encara el 1346, era porter reial i lleuder del blat: ACA, r. 862, f. 96 v.; r. 879, f. 75. —No obstant, podem encara dubtar de si el pont del Mercadal no fóra el de la Peixateria; en aquest cas, el mercat s'hauria reduït a l'Argenteria i molt poc espai més.

³⁶ ACA, C, r. 984, f. 4 v.

³⁷ ACA, C, r. 1080, f. 102.

tuada, no a la ciutat vella sinó a l'extrem oposat del pont.³⁸ Probablement l'aiguat del 1445 causà també algun mal a aquest pont, ja que per aquells anys hi fou fet un nou pont de fusta «en vista de les insòlites inundacions» —insòlites, seria per llur importància— i el reforçaren amb cadenes de ferro. El pagaren els veïns, posant-se talles entre ells, però alguns no hi vòlgueren contribuir. La reina Maria, interpellada, el 21 de gener de 1450 ordenà que paguessin per l'obra i la conservació del pont tots els que l'utilitzessin; els jurats, informats pels veïns, els obligarien. I sempre que convingués, podrien posar noves talles i demanar ajuda als oficials reials de la ciutat.³⁹

Explica Roig i Jalpí que, quan ell era noi, fou fet el pont de fusta de Sant Agustí. Com que la fusta no era bona i arribava poc endins del llit del riu, al cap de setze anys l'aigua se l'endugué, després d'haver mostrat la seva utilitat al setge del 1653. Recomanava que es prosseguís en la construcció del pont, de pedra, al lloc on l'havien començat.⁴⁰ El convent de Sant Agustí, més o menys on hi ha la plaça del mateix nom, existia des del 1608. El prior fra Pere Tapia, el 1630, féu construir un pont de fusta. Seguim pensant que era al mateix lloc de l'antic pont d'en Cardonet. Destruït també pel riu, un altre prior, fra Pere Montalt, el 1637, es disposà a fer-lo fer de pedra. No el començaren fins al 1671, però fou fet només el pilar central. Se l'emportà l'aiguat del 1678, del qual, d'altra banda, fou considerat la causa, potser com a obstructor de la corrent. El referen el 1701, amb el projecte d'un sol arc, convertit seguidament en doble arcada (1705). També se l'endugué l'aiguat, el 1732. Fou refet en fusta i continuà així fins a l'actual construcció de ferro (1877).⁴¹

Ens resulta incerta la situació d'un altre pont, tal vegada una palanca, anomenat de Na Clara i també dels Perolers. Segons Botet, el pont era sobre l'Onyar.⁴² Un document del 1386, de l'infant Joan, confirma una ordre de Pere III, de l'any anterior, per la qual han

³⁸ ACA, C, r. 1227, f. 88; MADURELL, *op. cit.*, 346, doc. 7.

³⁹ ACA, C, r. 3155, f. 5.

⁴⁰ ROIG, *op. cit.*, 373.

⁴¹ GIRBAL, *op. cit.*, 98; CHÍA, *Inundaciones*, 13-21; BOTET, *op. cit.*, 190, 192, 256; PLA, *Gerona Histórica*, 149, 170, 178, 289. Sobre el pont del 1877: L. BATLLE PRATS, *Nota històrica. Pequeña historia del viejo puente de San Agustín*, «Boletín de Información Municipal», 54, Gerona 1973, 3.

⁴² BOTET, *op. cit.*, 192.

de ser elegits dos prohoms de la mà menor que demanin almoïna a les esglésies de la ciutat i diòcesi; el que recaptessin seria per a reparar l'hospital de pelegrins de Sant Jaume, situat al costat de l'esmentat pont, sota el cementiri de l'església de Sant Feliu, destruït ja llavors per les guerres.⁴³ Es ben sabut que hi havia, des del segle XII, un hospital prop de Sant Nicolau.⁴⁴ Si el document feia referència al mateix, amb més versemblança el pont havia de ser sobre el Galligans. D'altra banda, el record de la devoció a Sant Jaume el retrobem a la capella del mateix nom, no gaire lluny d'aquells paratges, amb un altre pont, aquest sobre el Ter, que no caldria confondre amb l'abans esmentat. El pont dels Perolers, nom lligat també amb el del carrer dit dels Calderers, podria haver estat, llavors, sobre l'Onyar, i l'hospital hauria pogut ésser més aprop de la capella de Sant Jaume que de la de Sant Nicolau. No disposem, per ara, d'altres elements per tal d'aclarir aquestes qüestions.

En parlar dels ponts de Girona, cal que recordem també els del Ter més propers a la ciutat i que, pràcticament, hi donaven entrada. El més antic era el pont Major, que donà nom a tot un barri gironí. Existia almenys des del segle XIII. El 25 de juliol de 1305, vist que un dels seus arcs amenaçava ruïna, el rei ordenà que dos dels prohoms de la ciutat, amb els mestres d'obres, s'encarreguessin de reparar-lo. I per tal de contribuir a les despeses, establí que per cada bèstia carregada que passés pel portal de Pedret el seu amo pagués un diner, una vegada al dia.⁴⁵ Segurament que el devien reparar, ja que l'aiguat del 28 de desembre de 1367 s'endugué «el pont nou de fusta recentment fet».⁴⁶ L'arquitecte Pere Ça-Coma, autor del campanar de Sant Feliu, pel maig del 1368 començà a refer-lo en pedra.⁴⁷ Sembla que fou per tal d'ajudar la mateixa construcció, que el rei donà llicència, el 10 de juny següent, als obrers per tal que elegissin un home de cada parròquia, el qual recollís donatius, i els enfranquí d'host i cavalcada mentre durés l'obra.⁴⁸

⁴³ ACA, C, r. 1691, f. 127.

⁴⁴ БОТЕТ, *op. cit.*, 207.

⁴⁵ ACA, C, r. 203, f. 48; V. Apèndix V.

⁴⁶ ЧИ́Я, *Inundaciones*, 1.

⁴⁷ A. MERINO, *España Sagrada*, 44, Madrid 1826, p. 399; GIRBAL, *op. cit.*, 133; БОТЕТ, *op. cit.*, 191; PLA, *Gerona Històrica*, 180.

⁴⁸ ACA, C, r. 915, f. 135 v. Així i tot, com que el document no és més explícit, també ens permetria de pensar que es pot referir al pont de la Barca.

Com ja hem vist, la reina Maria, el 20 de març de 1422, ordenà la imposició de talles per a la defensa dels ponts nou i vell de la ciutat. Creiem que es referia, respectivament, al pont Major i al de Sant Francesc. En canvi, el primer de juny de 1423, enfranquí també dels drets de barra, pontatge, host i cavalcada tot el personal que dirigia la construcció del pont nou, així com els baciners o recaptadors dels mateixos drets —vuit a Girona i un a cada lloc de la diòcesi—, tot concedint-los la protecció reial.⁴⁹ Així mateix donà per a la dita obra una quantitat de fusta de l'«aigualeix» o afluvió vora el riu. Malgrat tot això, el pont quedà interromput per dificultats econòmiques. Puntualment els aiguats se n'emportaven la part que quedava feta. Hem vist també com el rei ordenà una altra imposició, el primer d'agost de 1424. Una nova dificultat aparegué quan algunes parròquies obtingueren llicència del batlle general de Catalunya per a fer un altre pont de pedra sobre el Ter, cap a Besanó. Els gironins consideraren que això els perjudicava a ells i al seu pont nou, i així, per l'abril del 1426, començà un litigi.⁵⁰ Ignorem la solució del cas.

La confirmació de la reina, del 12 de maig de 1451, feia referència a uns capítols pensats que a la reparació del pont Major, que ja resultava antic i en perill d'enrunar-se. Ja feia temps que ella havia concedit la imposició del dret de pontatge, que duraria trenta anys. D'ací n'havia sortit l'import de les despeses d'un nou pont que havien començat a poca distància del Major. Per això, en concedir el dret per trenta anys més, feia notar que cessaria el cobrament si abans s'acabava aquest nou pont. Estaven obligats a pagar tots els que entressin o sortissin de Girona passant pel pont Major; i tots els habitants d'Anglès, Osor i altres llocs de l'altra banda del Ter que passessin pel pont, encara que no entressin a la ciutat. Però els gironins no haurien de pagar pontatge. La tarifa era: una malla per dia, per cada home a peu o a cavall i per cada animal carregat o no; el bestiar menut, quatre diners per centenar. Si anaven dos homes junts d'una mateixa casa, només pagarien per un. Qualsevol discussió verbal amb els cobradors la dirimirien els jurats; si afectava algun punt del privilegi reial, la decidiria el rei o la reina.⁵¹

⁴⁹ ACA, C, r. 3121, f. 111.

⁵⁰ AMG, Cartes reials Alfons V, n.º 11; publicat per L. BATLLE, *Diplomatario gironense de Alfonso el Magnánimo*, ANALES DEL I. E. G., XI, p. 46, doc. 16.

⁵¹ ACA, C, r. 3153, f. 107.

D'una manera o altra, el pont Major seguia en plena utilització. Durant les freqüents lluites de bàndols que afectaven també els gironins, fou precisament en passar pel pont, que Pere de Cardona, el 10 de juliol de 1514, fou atacat i greument ferit per un grup d'homes armats de ballestes i ganivets. Pogué encara rebre els auxilis espirituals, però morí mentre el traslladaven a Girona.⁵²

El Ter, el 23 de desembre de 1579, s'alçà fins a cobrir el pont Major i derrocà les baranes als seus extrems. El 15 de novembre de 1599 se les endugué totalment.⁵³

Un pont del qual només n'ha quedat el record fou el de Sant Jaume. A Pedret, vora l'hospital de Sant Llàtzer, hi havia una capella dedicada al sant apòstol. En quedaven unes poques restes el 1768.⁵⁴ Girbal diu que la capella dita de Sant Jaume dels Sants fou construïda el segle xv i ocupava la part meridional d'un edifici que tenia cinc arcs —és a dir, prop del Pilar—, i on hi havia l'escut de la ciutat. A l'època de Botet, la capella encara existia i hi havia culte el dia de Sant Jaume, patró del barri.⁵⁵

Per compte nostre podem afegir que l'església de Sant Jaume de Pedret o dels Sants ja existia el 1395.⁵⁶ Entre ella i la ciutat hom hi volgué edificar un pont sobre el Ter.⁵⁷ Sembla que els jurats, el 21 de setembre de 1447, nomenaren una comissió per a dirigir les obres.⁵⁸ Ja hem vist com la reina Maria, el 1451, autoritzava l'ús d'una part del pontatge recaptat al pont Major per a l'obra d'un nou pont, que devia ser precisament el de Sant Jaume. La princesa Joana, llocinent de Joan II, concedí als obrers d'aquest pont, el 4 de gener de 1467, un censal de 40 lliures, i de 40 sous de pensió anual, que uns gironins havien venut a un cert Boix, al qual li havia estat confiscat per haver estat ell rebel al monarca.⁵⁹

No tenim altres notícies d'aquest pont i potser no cal massa

⁵² CHÍA, *Bandos*, III, 402.

⁵³ CHÍA, *Inundaciones*, 5, 6.

⁵⁴ F. MONSALVATJE, *Nomenclátor histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia y diócesis de Gerona*, «Noticias Históricas», 17, Olot 1909, p. 108.

⁵⁵ GIRBAL, *op. cit.*, 127-128; PLA, *Gerona Histórica*, 105; BOTET, *op. cit.*, 203.

⁵⁶ ACA, C, r. 1910, f. 44 v.

⁵⁷ BOTET, *op. cit.*, 192.

⁵⁸ GIRBAL, *op. cit.*, 127.

⁵⁹ ACA, C, r. 3504, f. 94.

imaginació per a pensar que fou víctima d'algun aiguat i que no fou reconstruït. Així com són molt pocs els indicis que ens han arribat d'un altre pont, també a Pedret, que desaparegué entre l'aiguat del 1421 i el del 1425. Sembla que era de pedra, però de poca consistència.⁶⁰

Finalment ens cal també recordar una mica d'història del pont de la Barca. A començaments del segle XIV, en aquell punt estratègic de comunicació entre Girona i els pobles de l'altra banda del Ter, existia ja una barca per tal de fer la travessia del riu. El rei, el 2 de gener de 1321, ordenà al batlle de Girona que permetés als jurats d'elegir un cobrador del pontatge o peatge, vist que s'havia de fer allà un pont de pedra i s'havia establert la paga d'un diner al dia per cada persona a cavall i un òbol per cada animal carregat i per cada home a peu. Quedaven exceptuats del pagament, concedit per cinc anys, els clergues i els cavallers.⁶¹ Aquest projecte del pont de pedra no devia prosperar, per tal com, el 3 de desembre de 1339, Pere III donava permís als jurats per a deixar-lo construir per Guillem de Malagelada, de Canet, el qual s'hi comprometia si ells no li donaven un subsidi.⁶² Tal vegada era encara el mateix pont l'objecte d'una nova ordre de construcció donada als jurats el 5 de gener de 1352, vist que el Ter impedia sovint l'entrada i sortida de la ciutat i que algunes persones en resultaven víctimes en l'intent de passar-lo; haurien de contribuir-hi tots els que l'utilitzessin.⁶³ El pont fou començat, però, al cap de molts anys (3 de juny de 1433) els diners escassejaren. I pensaren en continuar-lo de fusta, per bé que també resultava car.⁶⁴ Un pilar de pedra, almenys, el tenia el pont que hi havia el 1499. Hom en fa esment en la donació d'un «aigualeix» o illa al mig del riu, situada davant el mateix pilar, i que fou cedida pel seu propietari, Joan Roca, de Sant Pons de Fontajau, al lloctinent del batlle general a Girona.⁶⁵ El pont, com gairebé tots els altres, fou refet en èpoques posteriors i ha subsistit fins als temps actuals.

MARIA-MERCÈ COSTA I PARETAS

Arxiu de la Corona d'Aragó.

⁶⁰ GIRBAL, *op. cit.*, 130; BOTET, *op. cit.*, 247; PLA, *Gerona Històrica*, 109.

⁶¹ ACA, C, r. 219, f. 193 v.; V. Apèndix VI.

⁶² ACA, C, r. 1112, f. 132 v.

⁶³ ACA, C, r. 1138, f. 106.

⁶⁴ ACA, C, r. 3123, f. 91.

⁶⁵ ACA, Reial Patrimoni, Batllia, Cl. 6, A. 89, f. 76.

APENDIX DOCUMENTAL

I

Barcelona, 12 octubre 1311.

Jaume II ordena que els jueus collaborin a la reconstrucció del pont de la ciutat.

Jacobus etc. Fidelibus suis baiulo et judici ordinario Gerunde, salutem etc. Ex parte proborum hominum et universitatis civitatis Gerunde fuit expositum coram nobis quod, cum pons civitatis eiusdem ex pluviis et aliarum aquarum decursibus sit destructus, ita quod frequenter cum contingit rivum Undaris undis pluvialibus intumescere prohibetur omnino transitus, in ipsius civitatis et singulorum eiusdem dispendium et jacturam, ad domum Fratrum Minorum et ad Mercatallum et alia loca consistentia ultra flumen antedictum. Sicque iidem proceres, ad utilitatem rei publice intendentes, comunibus sumptibus tocius universitatis predictae jam dictum pontem providerint recuperandum et nobis humiliter supplicaverint ut judeos civitatis eiusdem, cum dictum opus similiter comodum eorundem contingat, ad contribucionem operis supradicti mandaremus compelli. Idcirco eorum supplicacione admissa, vobis dicimus et mandamus quatenus ad cognicionem vestram tattetis judeos civitatis predictae et quemlibet eorundem et eosdem juxta taxacionem ipsam compellatis ad contribuendum in opere prelibato.

Datum Barchinone IIII° idus octobris anno Domini M^o.ccc^o undecimo.

B. de Abbatia
ex petitione provisiva.

ACA, C, r. 148, f. 145 v. (1.er).

II

Barcelona, 12 octubre 1311.

Jaume II ordena la recuperació dels béns dels gironins absents, com a contribució a les obres del pont.

Jacobus etc. Nobili et dilecto vicario et fideli suo baiulo Gerunde ac universis aliis officialibus nostris ad quos presentes pervenerint, salutem etc. Scire vos volumus quod cum olim, vivente domino rege Petro bone memorie patre nostro, illustris rex Francie ad adquisicionem regnorum et terrarum eiusdem haspirans civitatem Gerunde suis exercitibus obsedisset, quamplures ex gentibus nostris et specialiter civitatis predictae, relictis omnibus bonis suis, ad alias civi-

tates et loca nostra subito confugerunt, propter quod in illius tempestatis et subiti recessus pressura plures subditi nostri ceperunt et auctoritate propria occuparunt seu etiam depredati fuerunt et secum asportarunt bona quamplurima civium et habitatorum civitatis predictae inventa in ipsa civitate et alibi. Cumque occupatores seu depredatores predicti ad satisfacionem eorum que tunc habuerunt et receperunt absque dubio teneantur et universitas civitatis Gerunde et singuli eiusdem ea omnia gracie concesserint reparacioni seu reedificacioni pontis civitatis ipsius qui ex pluvialibus undis et aliarum aquarum decursibus est destructus, idcirco, ad eorum humilem supplicacionem, vobis dicimus et mandamus quatenus compellatis omnes et singulos quos, racione predicta, civibus civitatis premissae vel universitati aut eiusdem singulis in aliquo teneri consiterit ad dandum et satisfaciendum ea omnia in quibus premissis teneantur, racione prescripta, illi vel illis qui ad reedificacionem operis dicti pontis per ipsam universitatem deputati vel deputandi sunt, per eos fideliter in ipsius pontis opere convertenda.

Datum Barchinone III° idus octobris anno Domini M^o.CCC^o undecimo.

B. de Abbatia
ex petitione provisa.

ACA, C, r. 148, f. 145 v. (2.on).

III

Girona, 3 desembre 1339.

*Pere III ordena la reconstrucció d'un pont sobre l'Onyar,
prop de la peixateria.*

Petrus etc. Fideli suo bajulo Gerunde vel eius locumtenenti, salutem et gratiam. Relatu Thome Barrati, Dominici de Doms et Ferrarii de Valle et aliorum habitatorum popule nove hedificate in orta juxta rivum Undaris percepimus quod pons fustus anno proxime preterito constructus et hedificatus in rivo Undaris, qui protendebatur de prope piscateriam novam usque ad ortam sive populam novam, per quem nedum cives civitatis Gerunde immo etiam forenses et viatores utilitatem reportabant, propter impetum aquarum in parte diturus extitit et devastatus; et illi qui comodum et servitum de dicto ponte recipiunt et habent non conveniunt super solvendis expensis que in constructione et hedificatione dicti pontis necessarie existunt, propter quod plures non valentes sicut antea perinde transire tedium assequuntur atque dampnum. Quare nobis supplicatum fuit per dictos habitatores dicte popule, qui, ut asserunt, propter dictum pontem in

dicta popula domicilia fecerunt et cotidie fieri sperantur, super predictis de remedio oportuno provideri. Ideo vobis dicimus et mandamus quatinus eligatis duos vel tres probos homines quos ad hec idoneos esse videritis et suficientes, qui dictum pontem construant et rehedificent seu construi et rehedificari faciant, et tallient debite illos omnes et singulos tam cives quam forenses quos utilitatem viderint ex dicto ponte reportare ad solvendum et contribuendum in expensis constructionis et rehedificacionis predictarum vosque eos ad solvendum et contribuendum in premissis, prout ad hoc talliati fuerint seu taxati, compellatis fortiter et districte. Et hoc tocians quociens per inundaciones aquarum destructus fuerit sive etiam devastatus.

Datum Gerunde sub sigillo nostro secreto tercio nonas decembris anno Domini M^o.ccc^o.xxx^o.nono.

Franciscus de Prohomine ex provisione
visa per vicecancellarium.

ACA, C, r. 1112, f. 135.

IV

Girona, 3 desembre 1339.

Pere III ordena la reconstrucció del pont de vora el portal d'en Pelegrí

Petrus etc. Fideli suo baiulo Gerunde vel eius locumtenenti, salutem etc. Relatum fidedignorum percepimus quod in rivo Undaris consuevit et necessarius existit esse quidam pons qui protendebatur de prope portale d'en Pelegrin usque ad hortam sive locum vocatum de Figuerolis, per quem nedum cives civitatis Gerunde immo etiam forenses et viatores utilitatem reportabant. Nunc autem idem pons ut fertur propter impetum aquarum in parte dirutus extitit et devastatus. Illi qui comedum et servitatem in dicto ponte recipiunt et habent non conveniunt super solvendis expensis que in constructione et rehedificacione dicti pontis necessarie existunt propter quod plures non valentes sicut est consuetum perinde transire tedium assequuntur atque dampnum. Nos igitur ad supplicationem inde nobis factam per aliquos vicinos dicte civitatis, vobis dicimus et mandamus quatenus eligatis duos vel tres probos homines quos ad hec idoneos esse videritis et suficientes, qui dictum pontem construant et rehedificent seu construi et rehedificari faciant, et tallient debite illos omnes et singulos tan cives quam forenses ac etiam judeos quos utilitatem viderant ex dicto ponte reportare ad solvendum et contribuendum in expensis constructionis et rehedificacionis predictarum vosque eos ad solvendum et contribuendum in premissis, prout

ad hoc talliati fuerint seu taxati, compellatis fortiter et districte et ipsum pontem faciatis deinde per eosdem teneri condirectum.

Datum Gerunde sub sigillo nostro secreto tercio nonas decenbris anno Domini M^o.ccc^o.xxx^o.nono.

Franciscus de Prohomine mandato regis facto per Johannem Ferdinandi vicecancellarium.

ACA, C, r. 1112, f. 130.

V

Barcelona, 25 agost 1305.

Jaume II dona disposicions per a la reparació del pont Major sobre el Ter, a Girona

Nos Jacobus etc. Intellecto quod pons maior civitatis Gerunde constructus in flumine de Teheer indiget reparacione, sic quod quedam arquada ipsius minatur ruinam et etiam posset amplius demoliri ac destrui nisi ad id per reparacionis et aptacionis remedium succurratur, ideo volentes propter defectum huiusmodi dampna et pericula nostris subditis imminere set penitus removeri, volumus quod statim eligantur et ordinentur per probos homines dicte civitatis Gerunde duo idonei et probi homines ex eis, qui una cum magistris videantur et diligenter recognoscant pontem predictum illumque aptari et reparari faciant in ea parte qua indiget reparacione et fuerit adaptandum. Sic quod possit sine lesione aque dicti iluminis in sua integritate persistere et secure transitus fieri per eundem. Et ut dicta aptacio et reparacio melius fieri valeat et compleri, concedimus et ordinamus per presentem cartam nostram quod pro qualibet bestia honerata que per portale Predeti dicte civitatis transitum faciet detur et solvatur semel in die tamen unus denarius, qui denarii fideliter petantur et colligantur et in dicte reparacionis et aptacionis opere convertantur, quam ordinacionem durare volumus dum de nostre fuerit beneplacito voluntatis. Mandantes vicario et baiulo nostro Gerunde necnon probis hominibus civitatis eiusdem quod hanc ordinacionem et concessionem nostram teneri et exequi faciant ac inviolabiliter observari ut superius continetur.

Datum Barchinone VIII° kalendas augusti anno predicto [M^o.ccc^o quinto].

Idem.

[Guillelmus Agustini mandato regis facto per Petrum de Monello.]

ACA, C, r. 203, f. 48.

VI

València, 2 gener 1321.

*Jaume II dona disposicions sobre la construcció d'un pont de pedra
al lloc de la barca del Ter*

Jacobus etc. Fideli nostro bajulo Gerunde vel eius locumtenenti presenti et qui pro tempore fuerit, salutem etc. Noveritis nos nunc, propter evidentem necessitatem et imminentem utilitatem, providendum duxisse quod in passu Ticeris prope civitatem Gerunde, in loco quo barcha teneri consuevit, construatur pons ex lapidibus in cuiusquidem pontis subvencionem operis ordinavimus quod a transeuntibus per passum predictum exigatur, videlicet, ab equitantibus et troterium ducentibus vel non ducentibus unus denarius et ab animali onerato vel non onerato et ductore eius et a singulis personis pedentim absque animali incedentibus unus obolus una vice tamen in die. Quapropter vobis dicimus et mandamus quatenus permittatis per juratos civitatis Gerunde aliquem ordinari, qui sub dicta forma exigat et colligat denarios et obolos supradictos convertendos per ipsos juratos aut illum quem ad id eligendum duxerint in opere pontis predicti. Intendimus tamen quod clerici aut milites per dictum pontem transeuntes compelli non possint ad solvendum aliquid ratione predicta. Hanc autem ordinationem super colligendis dictis denariis et obolis per nos factam per quinque annos a die quo levari incohabuntur durare volumus et non ultra, nisi ex tunc tempus ipsum per nos contingeret prorogari. Volumus tamen quod vos annis singulis assumptis vobis aliquibus proceribus recognoscatis quantum in dicto opere positum fuerit seu conversum.

Datum Valencie III° idus januarii anno Domini M^o.ccc^o.xx^o.

Franciscus de Bastida mandato regis.

ACA, C, r. 219, f. 193 v.